

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Београд, 26. април 2016. године

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду донетој на седници која је одржана 28. марта 2016. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње **Јелене Б. Поповић**, под називом **„Кривична дјела против слобода и права човјека и грађанина са елементом принуде“**. Након увида у достављену докторску дисертацију, слободни смо да Наставно-научном већу поднесемо следећи

**РЕФЕРАТ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

а) Основни подаци о кандидату

Јелена Б. Поповић је рођена 3. фебруара 1984. године. Правни факултет Универзитета Црне Горе у Подгорици у Црној Гори уписала је 2002. године, а дипломирала 2006. године. Награђена је Студентском наградом Правног факултета Универзитета Црне Горе за постигнут успех и остварену просечну оцену на четвртој години, као и за остварену укупну просечну оцену током четири године студија.

Мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду уписала је 2007. године као стипендиста Министарства просвјете и науке, Сектора за науку и високо образовање Владе Црне Горе и исте завршила 2008. године. У оквиру мастер студија на кривично-правном модулу, под менторством проф. др Милана Шкулића, одбранила је мастер рад на тему „Биолошки трагови људског поријекла“.

По окончању мастер студија уписала је докторске студије на Правном факултету Универзитета у Београду 2008. године – кривично-правна научна област. Положила је испите из предмета Методи научноистраживачког рада и вештине, усмени докторски испит – I део из предмета: Кривично право – Општи део, Кривично право – Посебни део и Кривично процесно право, као и усмени докторски испит – II део из предмета: Међународно кривично право и Криминалистика и одбранила семинарски рад. Тиме је испунила услове за пријаву теме докторске дисертације.

Учествовала је на бројним стручним и научним конференцијама, семинарима и скуповима у земљи и иностранству.

Јелена Б. Поповић је од 2009. године запослена на Факултету правних наука Универзитета Доња Горица у Подгорици у Црној Гори као асистент на предметима: Кривично право I, Кривично право II, Прекршајно право и Одговорност правних лица за кривична дела.

Говори енглески и италијански језик.

б) Списак радова

1. „Унапређење и модернизације Скупштине“, у: *Црна Гора у XXI стољећу – у ери компетитивности, Изградња и функционисање државе*, ЦАНУ, Подгорица 2010, 249–258.

2. „Људска права и кривичноправна заштита“, у: *Култура људских права*, ЦАНУ, Подгорица 2013, 165–183.

3. „Европски налог за хапшење“, у: *Зборник радова Школе права ЕУ*, Бар 2014, 88–101.

в) Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Јелене Б. Поповић, под насловом „Кривична дјела против слобода и права човјека и грађанина са елементом принуде“ написана је на 352 странице компјутерски обрађеног текста (проред 1,5), са 1050 фуснота. Литература је издвојена у посебно поглавље и садржи 18 страница библиографских одредница гдје је наведено 235 домаћих и страних књига, научних чланака, монографија и зборника. Домаћи и страни законски текстови, други међународни извори и извештаји међународних тела и организација, збирке судских одлука, билтени, одлуке међународних судова, као и интернет извори наведени су у засебном попису на 5 страна. Дисертација се састоји из шест целина, тј. увода, четири поглавља и закључка. Прво поглавље – О слободама и правима; Друго поглавље – Опште карактеристике главе кривичних дјела против слобода и права човјека и грађанина, садржи три уже

целине: Слободе и права човјека и грађанина као групни заштитни објект главе кривичних дела против слобода и права човјека и грађанина; Унутрашња систематика кривичних дјела у оквиру главе кривичних дјела против слобода и права човјека и грађанина и Опште одлике анализираних кривичних дјела. Треће поглавље – Кривичноправни значај силе и пријетње, обухвата две уже целине: прва, Сила и пријетња као општи институти кривичног права и друга, Сила и пријетња као обележја бића појединих кривичних дјела. У оквиру прве наведене целине налазе се следећи поднаслови: Сила и пријетња као облици испољавања принуде; Сила као облик испољавања принуде; Сила која потиче од човјека; Апсолутна сила; Други облици апсолутне силе; Компулзивна сила; Закључна разматрања о појму силе и Пријетња као облик испољавања принуде. Четврто поглавље – Принуда као обележје бића појединих кривичних дела: кривично дело принуде (члан 135 КЗС и члан 165 КЗ ЦГ); кривично дело отмице (члан 134 КЗС и члан 164 КЗ ЦГ); кривично дело изнуђивања исказа (члан 136 КЗС и члан 166 КЗ ЦГ); кривично дело угрожавање сигурности (члан 138 КЗС и члан 168 КЗ ЦГ); кривично дело спречавање јавног скупа (члан 151 КЗС и члан 181 КЗ ЦГ); кривично дело повреде слобода изражавања националне или етничке припадности (члан 130 КЗС и члан 160 КЗ ЦГ) и кривично дело повреде слобода исповедања вере и вршења верских обреда (члан 131 КЗС и члан 161 КЗ ЦГ). Анализа је обухватила критичко разматрање основних и тежих облика наведених кривичних дела, њихов однос са другим кривичним делима, међународноправни аспект као и друге специфичности.

2. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација под називом ”Кривична дјела против слобода и права човјека и грађанина са елементом принуде” за предмет разматрања има кривичноправне институте силу и претњу. Њихова научна обрада је реализована кроз појединачну анализу законских описа седам кривичних дела прописаних у оквиру главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина код којих је принуда предвиђена као радња, односно начин њиховог извршења. У датом контексту кривичноправни појам силе и претње разматран је са два аспекта – са аспекта општег дела кривичног права и са аспекта посебног дела кривичног права, кроз анализу обележја бића обрађених кривичних дела. По својој природи, сила и претња у науци кривичног права представљају изузетно сложена и отуда, веома интересантна питања. Њихов појам је садржински идентичан како у општем, тако и посебном делу кривичног права и сходно томе, закључци до којих се у раду дошло имају општи кривичноправни значај.

Циљ дисертације јесте обједињавање и аналитичко сагледавање позитивноправних решења анализираних кривичних дела заступљених у кривичним законодавствима Србије и Црне Горе у циљу препознавања постојећих проблема и недоумица које постоје како на нормативном плану, тако и домену њихове примене. Критичка анализа позитивноправних решења у

националним законодавствима резултирала је одговарајућим закључцима и предлозима *de lege ferenda* који би у одређеној мери требало да допринесу превазилажењу постојећих проблема.

У датом контексту, предмет анализе рада примарно је усмерен у два правца. Први правац подразумева анализу кривичноправних института силе и претње и њихово појмовно одређење. Други правац је оријентисан на критичку анализу законских описа једног броја кривичних дела из главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина и упоређивање њихових законских решења заступљених у националним законодавствима Србије и Црне Горе. На тај начин постављени предмет рада првенствено је изучаван у наведеним националним оквирима уз анализу одређених упоредноправних решења.

Дисертација има за циљ обраду комплексних кривичноправних института силе и претње, као и детаљну анализу групе одабраних кривичних дјела. Реч је о теми која због своје природе несумњиво заслужује одговарајућу научну обраду, при чему посебно треба нагласити да датој теми у кривичноправној доктрини до сада није посвећена одговарајућа пажња.

Природа предмета научног истраживања и постављени циљеви дисертације у многоме су допринели да у раду примарно буду заступљени теоријски и емпиријски приступ. У оквиру теоријског приступа, основу рада чини проучавање пре свега домаће, али у одређеној, мањој, мери и стране научне и стручне литературе, као и међународних извора и законске регулативе, док се емпиријски приступ односио на анализу чињеница из бројних одлука националних и међународних правосудних органа. У оквиру изучавања емпиријске грађе такође је заступљен и метод студије случаја.

Теоријска грађа је у највећој мери проучавана применог дескриптивног метода и у знатно мањој мери применом аналитичко-синтетичког метода, метода апстракције и генерализације, компаративног и индуктивно-дедуктивног метода. Правни извори изучавани су догматско-нормативним методама, док су одређени извори проучавани историјско-дедуктивним методом, у зависности од потреба рада.

У раду је примењен и компаративно-правни метод у циљу проучавања законске регулативе страних земаља и у том смислу дефинисања степена усклађености и поштовања међународних стандарда у националним правним системима. На темељу извршене компаративне анализе дати су одређени предлози *de lege ferenda* који су поткрепљени одговарајућим аргументима.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Истраживање које је спроведено приликом израде дисертације заснива се на две основне и неколико помоћних хипотеза. Помоћне хипотезе су биле у функцији провере и доказивања основних хипотеза, те се њиховом разрадом на крају истраживања дошло до потпуног одговара на питања која представљају садржину основних хипотеза.

Прва основна хипотеза односила се на потврђивање става да принуда свој кривичноправни значај остварује како у општем тако и посебном делу кривичног права и да сходно томе, за појам силе и претње у општем и посебном делу кривичног права важе иста правила. Потврђеном хипотезом констатовано да је реч о питањима која залазе како у материју општег тако и посебног дела кривичног права и да су отуда закључци до којих се у раду дошло применљиви у општем смислу.

Друга основна хипотеза односила се на разматрање могућности издвајања групе кривичних дела која би у оквиру главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, као и у науци кривичног права, имала извесну аутономију коју јој са једне стране, обезбеђује исти објект заштите, а са друге стране, поједина заједничка обележја бића датих кривичних дела. Како у теорији није непознато да се у оквиру појединих глава издвајају групе или подгрупе кривичних дела којима се аутори баве као независном целином, у раду је закључено да би се у том смислу у посматраној глави коју чине бројна изразито хетерогена кривична дела могле формирати хомогене групе, које би у теоријском и научном смислу имале потребну аутономију. У датом контексту, дошло се до закључка да унутрашња систематика дате главе кривичних дела може бити извршена у односу на критеријум вољног одлучивања. Како је глава кривичних дела против слобода и права човека и грађанина по својој природи изузетно некохерентна, јер у њен састав улазе инкриминације које се међусобно разликују не само по радњи и начину извршења већ и по карактеру слобода односно, права која се овим инкриминацијама штите, унутрашње груписање постојећих кривичних дела на основу наведеног критеријума било би од изузетног значаја. Разграничавајући их према постављеном критеријуму вољног одлучивања сва кривична дела обрађена у дисертацији припадала би групи кривичних дела којима се искључује односно ограничава слобода одлучивања пасивног субјекта.

Поред провере утемељености друге основне хипотезе у смислу могућег издвајања анализиране групе кривичних дела као аутономне целине у теоријском и научном смислу, разматрано је и више помоћних хипотеза које се односе на испитивање могућности и оправданости издвајања анализиране групе кривичних дела као самосталне групе. У том смислу, фокусиране су заједничке карактеристике анализираних кривичних дела, разматрана оправданост и могућност њиховог издвајања у виду групе у оквиру постојеће главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а затим формулисан и предлог за утврђивања другачијег редоследа кривичних дела унутар анализиране главе.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација под називом „Кривична дјела против слобода и права човека и грађанина са елементом принуде“ састоји се из шест целина, односно увода, четири поглавља и закључка.

У Уводу кандидаткиња поставља проблем докторске дисертације и у складу са тим дефинише предмет и циљ рада, методе као и основне и помоћне хипотезе. Опредељење за наведену тему мотивисано је чињеницом да је појам принуде у кривичном праву по својој природи комплексан и да стога наведена проблематика отвара могућности ширег систематског приступа и анализе. У уводним излагањима истиче се да ће разматрање појма принуде односно, кривичноправних појмова силе и претње у раду бити извршено кроз појединачну анализу једног броја кривичних дела која припадају глави кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а која као заједничку карактеристику која их повезује у оквиру наведене главе имају принуду као радњу односно, начин њиховог извршења. Реч је о веома важној кривичноправној теми чему у прилог говори и чињеница да у вези обрађених кривичних дела у кривичноправној теорији и судској пракси постоје бројне недоумице које пружају велике могућности за свеобухватну анализу и научну обраду дате теме. У посматраном контексту, истиче се да наведена тема свакако заслужује значајније научно интересовање будући да јој у кривичноправној доктрини дао сада није била посвећена одговарајућа пажња. На самом крају уводних излагања указује се на то да ће појам принуде односно, кривичноправних института силе и претње, као и група кривичних дела одабраних по критеријуму принуде као радње односно, начина њиховог извршења у оквиру главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина бити извршена у складу са важећим кривичним законодавствима Србије и Црне Горе.

Прво поглавље докторске дисертације – О слободама и правима – У овом делу дисертације најпре се разматрају појмови слобода и права као и ширење идеје постојања и поштовања људских слобода и права од самог настанка до њиховог одређења у условима савременог друштва. У том смислу у раду је обрађено више питања везаних за генезу, природу и систематику људских права и слобода. У датом контексту разматрања одговарајућа пажња је посвећена и питањима националног и међународноправног регулисања заштите и поштовања људских права, као и њихових ограничења у националним и међународним оквирима. Кандидаткиња се потом бави сложеном проблематиком кривичноправне заштите слобода и права човека и грађанина и у датом смислу разматра питања општег објекта заштите који представља основна добра човека, односно основна права као и друштвена добра која су у функцији постојања и остваривања основних добара. Након разматрања општег објекта заштите, самим тим и питања везаних за дефинисање круга основних права и слобода којима се пружа кривичноправна заштита, као и њиховим ограничењима, фокус рада се сужава и усмерава на питања која се односе на анализирану главу кривичних дјела против слобода и права човека и грађанина чему је посвећено наредно поглавље.

Друго поглавље докторске дисертације – Опште карактеристике Главе кривичних дјела против слобода и права човјека и грађанина – У овом делу дисертације обрађено је више тема које у складу са појединачним предметом анализе носе следеће називе: Слободе и права човјека и грађанина као групни заштитни објект Главе кривичних дјела против слобода и права човјека и грађанина; Унутрашња систематика кривичних дјела у оквиру Главе кривичних дјела против слобода и права човјека и грађанина и Опште одлике анализираних кривичних дјела. Сходно наведеној подели, први део обухвата анализу појма групног заштитног објекта главе кривичних дела против слобода и права човека

и грађанина који представља она добра, односно права која су заједничка датој групи кривичних дела и сходно томе представљају суштински критеријум за инкриминисање одређених понашања, а који исто тако, изузетан значај имају и за тумачење норми којима се прописују бића кривичних дела као и за примјену одређених општих кривичноправних института. Питању унутрашње систематике Главе кривичних дела против слобода и права човјека и грађанина посвећен је други сегмент другог поглавља рада. У овом делу рада поставља се питање у чему се састоје слободе и права човека и грађанина којима се у оквиру наведене главе пружа кривичноправна заштита (на шта је делимично одговорено у претходном сегменту рада). Анализом унутрашње систематике посматране главе кривичних дела долази се до закључка да подела и груписање кривичних дела према постојећем критеријуму кривичноправне заштите нема потребан степен флесибилности и да занемарује различит квалитативни садржај појединих слобода и права човека и грађанина која уживају кривичноправну заштиту. У том смислу заузет је став да је анализирана глава кривичних дела по својој природи врло некохерентна будући да обухвата инкриминације које се међусобно разликују не само по радњи и начину извршења већ, као што је претходно констатовано, и по карактеру слобода односно права која се овим инкриминацијама штите. Стога је с обзиром на разноврсност кривичних дела ове главе изузетно тешко извршити њихову унутрашњу класификацију. У наредном сегменту разматрања дат је пресек различитих ставова у вези питања на који начин би ваљало извршити даљу унутрашњу систематику датих кривичних дела, да би на крају био формулисан критеријум за који се сматра да би у оквиру наведе главе омогућио формирање реалтивно аутономне групе кривичних дела. Дати критеријум јесте слобода вољног одлучивања и сходно том критеријуму сва кривична дела која су обрађена у раду припадала би групи кривичних дела чијим се извршењем искључује односно ограничава слобода вољног одлучивања пасивног субјекта. Како је глава кривичних дела против слобода и права човека и грађанина врло некохерентна и садржи велики број кривичних дела, њихово унутрашње груписање према наведеном критеријуму било би од изузетног теоријског и практичног значаја. Трећи део другог поглавља посвећен је општим карактеристикама анализираних кривичних дела у оквиру којег су обрађена питања заједничких одлика ових кривичних дела у смислу њихове сродности где се као најзначајнија заједничка карактеристика издваја принудно ограничење односно искључивање слободе вољног одлучивања пасивног субјекта чиме се противправно онемогућава слободан избор његовог понашања.

Треће поглавље докторске дисертације – Кривичноправни значај силе и пријетње – У питању је део дисертације који обухвата детаљну анализу кривичноправних института силе и претње, односно прецизно одређење њиховог појма и кривичноправног значаја. Наведени институти разматрани су са два кључно различита аспекта: Сила и пријетња као општи институти и Сила и пријетња као обележја бића појединих кривичних дјела. У датом контексту део трећег поглавља рада односи се на силу и претњу као облике испољавања принуде. Посебни сегменти рада посвећени су сили као облику испољавања принуде у оквиру којих су најпре разматрана питања везана за порекло кривичноправно релевантне силе, а затим су детаљно обрађени појам и облици апсолутне силе, појам компулзивне силе и појам претње и том приликом су дата и одговарајућа закључна разматрања у вези појма силе и претње и њиховог кривичноправног значаја. У оквиру анализе силе и претње као општих

института кривичног права кандидаткиња истиче одређене проблеме и приказује различита схватања која о њима постоје у кривичноправној литератури као и судској пракси и на тај начин значајно доприноси теоријској обради ове проблематике. Сили и претњи као обележјима бића појединих кривичних дела посвећена је већа пажња будући да се предмет научног интересовања у овом делу рада сужава и усмерава на појединачну анализу претходно формиране групе кривичних дела. За овај део рада може се констатовати да представља успешну теоријску синтезу општих разматрања, ставова и закључака у вези кривичноправног појма силе и претње, који несумњив значај имају и за боље разумевање наредне целине рада.

Четврто поглавље докторске дисертације – Принуда као обележје бића појединих кривичних дјела – По природи ствари овај део рада обухвата најзначајнији део материје која се у дисертацији обрађује и садржи приказ и детаљну критичку анализу свих кривичних дела из главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина код којих се принуда јавља као обележје бића. Осим разматрања анализираних кривичних дела са аспекта принуде као њиховог кохезионог елемента, на овом месту врло детаљно су анализирана и сва остала основна и допунска обележја бића седам обрађених кривичних дела. У оквиру овог поглавља, сходно постављеном критеријуму, анализирана су следећа кривична дела: кривично дело принуде (члан 135 КЗС и члан 165 КЗ ЦГ); кривично дело отмице (члан 134 КЗС и члан 164 КЗ ЦГ); кривично дело изнуђивања исказа (члан 136 КЗС и члан 166 КЗ ЦГ); кривично дело угрожавање сигурности (члан 138 КЗС и члан 168 КЗ ЦГ); кривично дело спречавање јавног скупа (члан 151 КЗС и члан 181 КЗ ЦГ); кривично дело повреде слобода изражавања националне или етничке припадности (члан 130 КЗС и члан 160 КЗ ЦГ) и кривично дело повреде слобода исповедања вере и вршења верских обреда (члан 131 КЗС и члан 161 КЗ ЦГ).

У датом контексту извршена је анализа основног и три тежа облика кривичног дела принуде, а затим је дефинисан и однос овог кривичног дела са кривичним делима уцене, силовања и изнуде. Кривично дело отмице разматрано је кроз анализу основног и три тежа облика, а затим је обрађено питање односа отмице и института стварног кајања, као и однос института стварног кајања и добровољног одустанка од извршења кривичног дела. Односу кривичног дела отмице и кривичног дела противправног лишења слобода, као и односу са кривичним делом изнуде посвећен је засебан део рада. На крају дела рада посвећеног анализи кривичног дела отмице укратко су приказани и криминалистички и криминолошки аспекти овог кривичног дела. Кривично дело изнуђивања исказа обрађено је веома исцрпно. Као прва већа целина издваја се процесноправни аспект кривичног дела изнуђивања исказа у оквиру којег су разматрана питања права на одбрану и саслушање окривљеног, мере заштите приликом саслушања лица, дужност упознавања окривљеног са доказима, као и питања накнаде нематеријалне штете. Затим су обрађени основни и тежи облици кривичног дела изнуђивања исказа. Посебно обиман део рада посвећен је односу кривичног дела изнуђивања исказа и кривичног дела мучења. У том смислу детаљно је обрађено и кривично дело мучења како би се на што прецизнији начин утврдила граница њиховог разграничења посебно у односу на проблем разграничења радње извршења тежег облика кривичног дела изнуђивања исказа праћеног тешким насиљем и тежег облика кривичног дела мучења. Како би однос између ових кривичних дела био у потпуности јасно дефинисан, у оквиру једне мање целине рада приказан је и однос између

кривичног дела изнуђивања исказа и кривичног дела мучења, са једне стране, и кривичног дела злостављања, са друге стране, које према кривичном законодавству Србије чини кривично дело злостављања и мучења док су према кривичном законодавству Црне Горе, а чије је поређење кандидаткиња и вршила, то одвојена кривична дела. На крају анализе кривичног дела изнуђивања исказа доста детаљно је обрађен и међународноправни аспект. Кривичном делу угрожавање сигурности такође је посвећена знатна пажња. Најпре су обрађени основни и два тежа облика овог кривичног дела, а затим је извршена анализа односа кривичног дела угрожавања сигурности са кривичним делом насилничког понашања, као и односа са кривичним делом угрожавања сигурности лица под међународном заштитом. У оквиру разматрања кривичног дела спречавања јавног скупа обрађени су појмови слободе мирног окупљања као и јавног скупа, а затим и основни и тежи облик овог кривичног дела, као и међународноправни аспект. Кривично дело повреде слободе изражавања националне или етничке припадности такође је приказано кроз основне и тежи облик, док је код кривичног дела повреде слободе исповедања вере и вршење верских обреда претходно извршена анализа права на слободу вероисповести и право на исповедање вере како би се у датом контексту на што бољи начин били објашњени основни и тежи облик овог кривичног дела.

Закључак који се налази на крају дисертације представља резиме најзначајнијих констатација, закључака и предлога *de lege ferenda* до којих се дошло током обраде дате теме.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Остварене резултате најбоље је сагледати кроз преглед важнијих закључака до којих се у раду дошло. То су следећи закључци.

Унутрашња систематика главе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина може бити извршена у односу на критеријум вољног одлучивања. Како је глава кривичних дела против слобода и права човека и грађанина по својој природи изузетно некохерентна, унутрашње груписање постојећих кривичних дела на основу наведеног критеријума, и на тај начин формирања групе кривичних дела која би се могла сматрати аутономном, било би од изузетног теоријског и практичног значаја.

Одредбе о начину регулисања питања силе и претње у општем делу кривичног законодавства ретко се налазе у националним законима и стога је дуго нерешено питање њиховог кривичноправног значаја логична последица оваквог стања ствари. За разлику од општег дела кривичног права, питања силе и претње у посебном делу је у страним законодавствима заступљено у далеко већој мери. Међутим, појмовно дефинисање ових важних кривичноправних института изостаје у свим анализираним упоредноправним решењима. Будући да принуда кривичноправни значај остварује како у општем тако и посебном делу кривичног права, у раду је закључено да за појам силе и претње у посебном делу важе иста правила као и у општем делу. Другим речима, кривичноправни појам силе и претње се у основи на исти начин може одредити у оба дела

контекста и сходно отме, закључци до којих се у раду дошло имају генерални значај.

Сила се у кривичноправном смислу не огледа искључиво у примени физичке снаге, јер апсолутна сила постоји и у случају примене хипнозе или других омамљујућих средстава. Сходно томе, може се закључити да од примарног значаја није „физичка“ природа апсолутне силе већ њено физичко деловање/дејство. У датом контексту, изнет је закључак да силом у кривичноправном смислу треба сматрати све у науци познате облике снаге или енергије када се њихово дејство испољава као радња односно део радње или начин извршења кривичног дела, а под претпоставком да је њихова реализација последица одговарајуће људске активности. Иако се сила најчешће јавља у виду телесне снаге, некада и садејству са механичком енергијом, и још увек није забележено коришћење других облика снаге или енергије за извршење кривичних дела ове врсте, треба узети да их с обзиром на значај и могућност њихове примене у будућности свакако не треба занемарити. Тако кривичноправно релевантном силом треба сматрати свако дејство снаге или енергије која посредно или непосредно физички делује, а која се од стране лица које је примењује употребљава у циљу принуђавања другог на неко чињење, нечињење или трпљење. Неспорно је да силом у кривичноправном смислу такође треба сматрати и примену хипнозе и противправну употребу супстанци којима се може утицати на свест и вољу лица, као и то да претња за разлику од силе, у кривичноправном смислу представља изјаву којим се другом, одредивом лицу ставља у изглед неко зло које ће снаћи њега или њему блиско лице.

Надаље, треба узети да принуда у кривичном праву представља примену физичке или психичке силе односно, претње усмерене према себи или другима са циљем да се друго лице присили на одређено чињење, нечињење или трпљење. Наиме, као што је познато лице самоповређивањем или претњом самоповређивања такође може применити кривичноправно релевантну принуду уколико својства пасивног субјекта кривичног дела то дозвољавају.

С обзиром на значај обрађене теме и уочене недостатке важећих законских решења, у раду су дати и одговарајући предлози *de lege ferenda*, што у значајној мери представља допринос изналагању адекватнијих решења за спорна питања која се у вези разматране проблематике јављају у законодавствима Србије и Црне Горе. Предложена решења заснована су на доктринарним ставовима еминентних аутора као и појединим упоредноправним искуствима. На тај начин, формулисане су смернице за адекватно тумачење одређених законских појмова, посебно у оквиру анализе одлука Европског Комитета и Европског суда за људска права. У раду је нарочита пажња посвећена анализи оних законских појмова које у тумачењу и примени од стране надлежних државних органа прате извесне недоумице и том смислу су дате и сугестије за њихово ефикасније превазилагање.

Овом и низом других анализа, у раду је отворено више важних питања која могу представљати основ за даља научна истраживања при чему посебно

треба имати у виду и то да у домаћој и страној литератури постоји изузетно мали број стручних радова који се баве разматраном проблематиком.

Сходно свему наведеном, може се констатовати да предмет научног интересовања докторске дисертације јесте проучавање изузетно значајне кривичноправне теме, која до сада није била у довољној мери теоријски обрађивана, а која због своје комплексности засигурно заслужује обухватнији научни приступ. У том смислу и крајњи резултат истраживања јесте докторска дисертација која на оригиналан начин систематизује и истовремено продубљује постојећа знања везана за предмет проучавања.

6. Закључак

У својој докторској дисертацији Јелена Б. Поповић је извршила приказ и анализу кривичних дела против слобода и права човека и грађанина која у свом законском опису садрже принуду, односно силу и претњу као радњу или начин извршења. Обрада дате проблематике обухватила је и појмовно прецизирање и разматрање кривичноправног значаја силе и претње као института општег дела кривичног права. При томе, кандидаткиња је примарно користила дескриптивни метод, а у анализи већине законских решења претежно се ослањала на језичка тумачења.

Дисертација одговара претходно одобреној пријави и приликом њене израде није било одступања од прихваћене теме. Кандидаткиња се углавном придржавала унапред постављеног оквира истраживања и почетних методолошких начела.

У изради дисертације у највећој мери је коришћена домаћа литература и законски текстови, што је првенствено било условљено самом темом дисертације. Разматрајући поједине проблеме кандидаткиња је коректно приказивала релевантна мишљења која су присутна у кривичноправној, пре свега уџбеничкој и коментаторској литератури. Приликом изношења различитих ставова који постоје у погледу појединих питања о којима је расправљано, кандидаткиња се по правилу опредељивала за неки од постојећих, ретко износећи своје мишљење или оригинални став. У одређеној мери разматрана питања повезивана су и са ставовима израженим у судској пракси што свакако доприноси квалитету научног разматрања. Иако се може уочити да је код једног мањег броја питања, изостала продубљена анализа постојећих дилема и очекиване сугестије у погледу њиховог решавања, када се дисертација посматра у целини закључак је да је кандидаткиња садржајно и савесно обрадила већину најважнијих питања постављеног проблема. Такође, уложила је евидентни напор и успела да након исцрпног разматрања законских описа кривичних дела против слобода и права човека и грађанина која која у свом законском опису садрже принуду, односно силу и претњу као радњу или начин извршења, формулише закључке и предлоге који су несумњиво квалитативно унапредили постојећа научна сазнања о предмету дисертације.

Сходно свему наведеном може се закључити да дисертација испуњава све потребне законске и статутарне стандарде као и да представља допринос теоријској обради теме која је предмет дисертације.

Отуда смо мишљења да се може дати позитивна оцена овом раду и предлажемо да Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у

Београду формира комисију пред којом ће кандидаткиња **Јелене Б. Поповић** јавно бранити докторску дисертацију под насловом **„Кривична дјела против слобода и права човјека и грађанина са елементом принуде“**.

У Београду, 26. априла 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Зоран Стојановић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Наташа Делић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Бранислав Ристивојевић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Новом Саду